

ANĐELKO MIJATOVIĆ

NEKI POZNATIJI SENJANI UZNICI

U prigodi 300. obljetnice rođenja Mateše Antuna pl. Kuhačevića
1697.- 14. lipnja 1997.¹

Andelko Mijatović
Antuna Bauera 12
HR 10000 Zagreb

UDK: 929 Kuhačević, M.A.
940.547.2(497.5 Senj)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2003-12-22

Autor je u prigodi 300. obljetnice Mateše Antuna Kuhačevića (1697. – 1997.), skoro dvadesetšestogodišnjeg zatvorenika u zatvorima Habsburške Monarhije, na osnovi literature, prikazao Kuhačeviću i više drugih Senjana i Senjkinja zatvorsku i ljudsku sudbinu od prve polovice XVI. stoljeća do nakon II. svjetskoga rata. Uz prikazane sudbine, tekst svjedoči i o prilikama u kojima su Hrvati živjeli u vrijeme nenarodnih režima kojima je hrvatskih narod bio izložen u višestoljetnoj prošlosti.

U ovoj prigodi, kad se obilježava tristota obljetnica (1697. – 1997.) rođenja Senjanina – Mateše Antuna Kuhačevića, po trajanju zatvorske kazne i po uzničkom stradalništvu, te po ljudskom značaju i književnom stvaralaštvu jednoga od najpoznatijih hrvatskih zatvorenika, svakako je i prilika progovoriti, ne općenito o Hrvatima zatvorenicima, nego o nekim Senjanima poznatim zatvorenicima, robijašima i uzničarima, kako se sve naziva one koje su zakoni i politički sustavi izolirali i izložili najgorem ljudskom progonu, mučeništvu i stradalništvu općenito.

¹ Izlaganje je održano u Senju 21. lipnja 1997. u prigodi obilježavanja 300. obljetnice rođenja Mateše Antuna pl. Kuhačevića (1697.-1772.).

Sl. 1. Knez i grof Krsto Frankopan (1482. – 1527.) prikazan na naslovnici romana Milutina Cihlara Nehajeva *Vuci*, Školska knjiga, Zagreb, 1994., naslovnicu izradio Zvonko Grbašić.

Kako sam već naglasio, u ovoj prigodi može se govoriti tek o nekim poznatim zatvorenicima Senjanima i zatvorenicama Senjkinjama, jer progovoriti o svim Senjanima zatvorenicima iziskivalo bi dugotrajniji i sustavniji istraživački rad za svakoga tko bi se prihvatio toga zadatka. Svakako, na stotine i više Senjana, možda i tisuće, posebno od druge polovine XIX. stoljeća pa do osamdesetih godina prošloga stoljeća, bilo je izloženo najgorim progonima zbog borbe za hrvatska nacionalna, politička, socijalna i ljudska prava općenito.

Kao prvoga poznatoga navodim grofa i kneza senjskog Krstu Frankapana Brinjskog, rođenoga g. 1482. u Modrušu. Otac mu je bio Bernardin Frankapan Ozaljski (1453. – 1529.), najmoćniji hrvatski velikaš svoga vremena i poznati ratnik protiv Osmanlija i, između ostaloga, osobito poznat i po govoru o osmanlijskoj opasnosti, održanom pred njemačkim staležima u Nürnbergu g. 1522. Majka Krste Frankapana bila je aragonska princeza Lujza. Kao ratnik Krsto je Frankapan g. 1505. stupio u službu rimsko-njemačkog cara Maksimilijana I. Habsburgovca (1459. – 1519.) i ratovao je protiv Mlečana u Istri. U tom ratovanju g. 1508. osvojio je Pazin i Divin. Za te zasluge Krsto je dobio Novigrad u Istri i posjed Postojnu, koja mu je postala polazište za ratne

upade na područje pod mletačkom vlašću. To ratovanje završeno je g. 1511. G. 1513. Krsto se je oženio s Apolonijom iz patricijskoga augsburškog roda Lang, sestrom Matije Langa, kancelara rimsko-njemačkoga cara Maksimilijana. U ponovljenom ratovanju s Mlečanima g. 1513. Krsto je, kao vrhovni zapovjednik njemačke vojske u Istri i Furlaniji, postao strah i trepet Mlečanima. U Furlaniji je, napredujući s 2.000 plaćenika i s 5.000 konjanika prema Udinama, osvojio Cividale (Čedad), Spilimbergo i Pordenone. Tada je u jednom neravnopravnu sukobu s protivnikom i ranjen. Pri opsadi Osopa izviđao je, preobučen u seljaka, kako bi osvojio grad, ali penjući se uz liticu, 24. ožujka 1513., pogođen je kamenom bačenim iz tvrđave i teško ranjen. Tjednima se je liječio u Gradiški.

U nastavku rata, u sukobu s nadmoćnijim protivnikom, 5. srpnja 1514. kraj Gradiške bio je ranjen, a zatim zarobljen i otpremljen u Veneciju. U Veneciji je 9. srpnja 1514. zatvoren u "časni zatvor" Torreselli u duždevoj palači. O Krstinu životu u zatvoru dosta svjedočanstava sačuvao nam je poznati pisac Marino Sanuto u *Diarijima*. Na saslušanjima Krsto nije davao informacije koje bi Mlečanima bile zanimljive i korisne. Ima dosta zanimljivosti iz toga njegova tamničkog života. Iz toga vremena poznata su i njegova pisma koja je pisao svojim i koja su njemu pisana. Tako je 29. kolovoza 1514. pisao tri pisma: supruzi Apoloniji, ocu Bernardinu Frankapanu i bratu Anžu Frankapanu. Nakon Nove godine 1516. u Veneciju je stigla u pratnji četiriju gospođa, tajnika, liječnika i dvaju sluga supruga mu Apolonija, koja mu se je, protivno volji mletačke vladajuće gospode, 20. siječnja 1516. pridružila u zatvoru. S njim će u tom zatvoru ostati sve dok Krstu nisu premjestili u Milano u početku 1519. I u zatvoru Krsto se nije predavao. O tome posebno svjedoči njegov pokušaj da 29. listopada 1516. pobjegne iz zatvora kroz prozor na kome je prepilio rešetke. Budući da je trebao tamnicu Torreselli napustiti 3. listopada 1518., Krsto je u mramorni okvir prozora na svojoj tamnici dao na talijanskom jeziku uklesati sljedeći natpis: "Bio sam zatvoren ovdje u Torreselli do 3. dana listopada g. 1518. ja, Krsto Frankapan, knez krčki, senjski i modruški, a ja, Apolonija, supruga rečenoga gospodina kneza, došla sam da mu pravim društvo 20. siječnja 1516. do gore rečenoga listopada. Tko ne zna podnositi zlo i dobro, ne može postići velike časti. A ni dobro ni zlo ovdje ne traje vječno."

U tvrđavi Torreselli Krsto je ostao do 6. siječnja 1519., kad je prebačen u Milano i zatvoren u tamošnji kaštel. I u Milano ga je pratila supruga Apolonija. Tu je u zatvoru ona, vjerna svomu suprugu, i umrla 4. rujna 1519. Krsto je Frankapan 17. listopada iste godine, nakon više od pet godina zarobljenštva, podmitivši dvojicu kaštelanovih slugu, uspio pobjeći iz tamnice u Milano u Postojnu, kamo je, dočekan pucnjavom i radošću pučanstva, stigao 5. studenoga

1519. Ponovno je stupio u habsburšku službu i dobio je naslov kapetana od Raspa i Krasa. Nakon završetka rata, g. 1523., vratio se je u Hrvatsku, u trenutku kad je njegova domovina posebno bila izložena osmanlijskom osvajanju zapadno od Cetine i Vrbasa, te u Slavoniji i Srijemu.

Saznavši u vrijeme boravka u Državnom vijeću hrvatsko-ugarskog kraljevstva u Budimu, u kakvim se teškim prilikama nalaze žitelji i branitelji grada Jajca, Krsto se je sam ponudio pomoći im, iako je to četiri puta pokušano, zbog nemogućnosti proboja osmanlijskoga okruženja već godinu i pol nije dostavljena nikakva pomoć, a stalno su bili izloženi osmanlijskim napadima. U toj misiji Krsto je, s 4.000 pješaka i 2.000 konjanika, te s topništvom, 9. lipnja 1525. prešao je rijeku Savu kraj Gradiške i probijajući se pod teškom borbom ujutro 11. lipnja 1525. ušao je u Jajce i unio potrebne živežne potrepštine za život i sredstva za obranu. Nakon što je odmorio svoju vojsku i dao upute za dalju obranu grada, Krsto se je sljedeći dan, pod još težom borbom, uspio istim putem vratiti natrag, izgubivši u tom pohodu svega trideset ljudi. Nakon Mohačke bitke g. 1526., sabor Kraljevine Slavonije Krsti je za zasluge dao naslov "skrbnik i zaštitnik kraljevine Slavonije". U građanskom ratu oko vladarskoga prijestolja u Hrvatskoj i Ugarskoj, nakon bitke na Mohačkom polju g. 1526., Krsto je stao na stranu domaćega čovjeka, pretendenta kneza Ivana Zapolju. Pri opsadi Varaždina, koji su držali pristaše pretendenta nadvojvode Ferdinanda Habsburškoga, ranjen je i umro je u kaštelu Martijanec 27. rujna 1527., a pokopan je u Modrušu.

Život i djelovanje kneza Krste Frankapana, jedne od najznačajnijih hrvatskih povijesnih osoba, opisivali su povjesničari, a i dvojica književnika. – Austrijski povjesničar umjetnosti Henri Thode (1857. – 1920.) u romanu *Der Ring der Frangipani (Frankapanov prsten)* i književnik Milutin Cihlar Nehajev (1880. – 1931.) u romanu *Vuci*.

Povod Thodeovu književnom uratku bio je slučajni nalazak Frankapanova prstena 8. siječnja 1892. u blizini mjesta Prate kraj Pordenona u predjelu zvanom Kaštelet. Taj je prsten Krsti darovala njegova supruga Apolonija Lang od Wellenburga u prigodi vjenčanja, a Krsto ga je izgubio pri bojnim operacijama na putu od Udina prema Osopu 15. veljače 1514., kad je pod njim konj ubijen. Pronalazak toga prstena, s ugraviranom porukom "S drage volje tvoja", potaknuo je Thodea da se je zainteresirao za osobe kojima je nekad pripadao taj znak braka i ljubavi, te da istraži njihov život i na osnovi povijesnih činjenica napiše roman u kojem je prikazao lik Krste Frankapana

kao čovjeka i junaka i njegove Apolonije, odane supruge i patnice, odnosno njihovu bračnu idilu u dobru i u zlu.²

Senjanin Milutin Cihlar Nehajev u povijesnom romanu *Vuci*, objavljenom četiristo godina nakon Frankapanove smrti, g. 1928., obradio je psihološki portret glavnog lika toga romana kneza Krste Frankapana i sve ondašnje teške prilike kad je hrvatsko kraljevstvo ostalo bez zakonitoga vladara, koji je poginuo u bitci na Mohačkom polju g. 1526. i kad se je razmišljalo o udruživanjima s novim kraljevskim kućama, odnosno državama, što je dovelo i do građanskoga rata u hrvatskom kraljevstvu.³

Krsto Frankapan, po svemu onomu što je proživio u zarobljeništvu i svemu onomu što se veže uz njegovo ime u jednom od najzamršenijih vremena iz hrvatske prošlosti,⁴ svakako spada među najpoznatije zatvorenike Hrvate, a i Senjane.

Mnogi su senjski uskoci, odlučni borci protiv Osmanlija i Mlečana u drugoj polovini XV. i u početku XVI. stoljeća, bili zarobljavani, uhićivani i zatvarani u tamnice. Od poznatijih u zatvoru su bili: Juriša Margitić, u usmenoj književnosti i pučkoj predaji poznatiji pod imenom Juriša Senjanin, Ivan Vlatković Novaković, poznatiji u usmenoj književnosti i pučkoj predaji pod imenom Ivan Senjanin, i brat mu Miho Vlatković Novaković, te otočki kapetan Antun Mikulanić i Andrija Frletić.

Juriša Margitić (Juriša Senjanin), od roda Vojkovića iz plemena Klokočkih u Pounju, od Zadra je prebjegao u Senj. Ne samo u usmenoj književnosti nego i u nekim dokumentima naziva se Juriša Senjanin i Juriša Hajduk. Spominje se u dokumentima prvi put g. 1597., kad je mletački senat raspisao ucjenu od 2.000 dukata na njegovu glavu. Godine 1600. osobito se istaknuo u obrani Ledenica pred mletačkom navalom. O Juriši dosta govori i podatak da ga se je htio osloboditi povjerenik bečkog dvora u Senju Josip Rabatta, šaljući ga protiv Osmanlija u Lici da pogine. U tom pohodu u lipnju 1601. Osmanlije su doista zarobili Jurišu. Kako se izbavio iz toga zarobljeništvu nije poznato, ali je već u listopadu iste godine ponovno poduzeo pohod u područje pod osmanlijskom vlašću. I kad ga je, nakon

² Taj je roman, objavljen g. 1895. u Frankfurtu na Majni, vrlo bogato ilustriran. Do g. 1926. doživio je na njemačkom jeziku devet izdanja, a g. 1901. u Londonu je objavljen na engleskom jeziku. Na hrvatskom je jeziku objavljen u Zagrebu g. 1944. u izdanju Hrvatskoga izdavačkog bibliografskog zavoda i g. 1992. u Rijeci u izdanju Matice hrvatske.

³ M. CIHLAR NEHAJEV, 1928.

⁴ M. MESIĆ, 1870, 17-79; ISTI, 1872, 199-202; ISTI, 1873, 55-204.; V. KLAIĆ, 1980, IV, 404-428; V, 73-104; F. ŠIŠIĆ, 1962, 240, 241, 249, 268, 270.-272; N. KLAIĆ, 1986, 257; I. FRANGEŠ, 1987, 252-253; J. HORVAT, 1980, 255, 257, 281; J. ADAMČEK, 1980, 154-155.

povratka u Senj, Rabatta zatvorio, spasili su ga prijatelji, koji su 31. prosinca 1601. provalili u senjski kaštel i ubili Rabattu. Život Juriše Margitića doista je bio buran. I g. 1607., zbog napada na mletačke brodove, bio je uhićen u Rijeci i zatvoren. Iz zatvora je pušten tek posredovanjem senjskoga kapetana. Međutim, ubrzo iza toga, u drugoj polovici rujna 1607., Juriša je opet bio uhićen u Senju. Tada se iz zatvora spasio bijegom. Budući da je i dalje, s drugim uskocima, nastavio četovanjem na kopnu i napadima na mletačke brodove, na njegovu je glavu raspisana ucjena od 5.000 dukata. Koncem travnja 1608. sudjelovao je u pljački Pule, onda pod mletačkom vlašću. I g. 1608. dospio je u zatvor u Senju, taj put zbog bunjenja protiv habsburške vlasti. Iz zatvora se i tada spasio bijegom. Zbog uskočkih pohoda u Liku i Istru bio je g. 1611. osuđen na smrt i obješen.⁵

I suvremenik i sudrug Juriše Margitića Ivan Vlatković, u usmenoj književnosti Ivo Senjanin, podrijetlom iz Hercegovine, bio je također proganjan i više puta zatvaran. U dokumentima spominje se prvi put g. 1596. u vezi s osvajanjem Klisa. Zbog gusarenja na njegovu su glavu Mlečani g. 1597. raspisali ucjenu. Tada su za njega i naveli da je u Senj prebjegao "iz turske zemlje... prije mnogo vremena". Iz tzv. Dugog rata (1593. – 1606.) Ivan je Vlatković izišao kao nadvojvoda. Zbog gusarenja je g. 1607. protjeran iz Senja i na njegovu je glavu raspisana ucjena od 5.000 dukata. Tada je u Rijeci bio uhićen i zatvoren. Iz zatvora je pušten posredovanjem senjskoga kapetana. U rujnu iste godine bio je opet zatvoren, zajedno s Jurišom Margitićem. Iz zatvora su pobjegli na dosta spektakularan način, svladavši stražara i spuštajući se konopcem niz gradske zidine. I g. 1608. zbog harangiranja protiv habsburških vlasti, Vlatković je u Senju zatvoren, ali je čekajući sudsku kaznu i taj put uspio pobjeći. Ponovno je uhićen s bratom Mihom Vlatkovićem g. 1611. Istraga je započeta u Senju, a nastavljena je u Karlovcu, gdje im je suđeno. Miho je oslobođen optužbi, ali je morao platiti sudske troškove. Ivan je, kao kapetan u Liču, 3. srpnja 1612. u Karlovcu osuđen na smrt zbog toga što je po odobrenju senjskoga natkapetana Aichelburga uzeo nešto opskrbe iz skladišta, ali bez odobrenja opskrbeničkog upravitelja. Iako je tu opskrbu podijelio siromašnim vojnicima, osuđen je na smrt za primjer drugima. Pogubljen je oko 20. srpnja 1612. u Karlovcu, gdje mu se je sudilo. Poznata je njegova žalba upućena nadvojvodi Ferdinandu g. 1612. u kojoj sebe naziva "siromašnim hrvatskim ratnikom".⁶

⁵ S. BANOVIĆ, 1924, 78-81; G. STANOJEVIĆ, 1973, 173, 203, 205, 227-230, 232-233, 235; A. MIJATOVIĆ, 1983, 69-82.

⁶ G. STANOJEVIĆ, 1973, 172, 173, 210, 214, 219, 223, 225, 227-230, 232, 233, 235, 236, 238; A. MIJATOVIĆ, 1974, 9-54; 1983, 84-118.

Sl. 2. Mateša Antun pl. Kuhačević (1697. – 1772.) prema zamisli akademskog slikara Ivana Balaževića

Zbog harangiranja protiv habsburških vlasti, g. 1608. u Senju je bio zatvoren i Antun Mikulanić, kapetan Otočca, zajedno s Jurišom Margetićem i Ivanom Vlatkovićem. Dok su Margetić i Vlatković pobjegli iz zatvora, Mikulanić je u zatvoru ostao sve do lipnja 1609., kad je pušten, oslobođen optužbi. U zatvoru je, po vlastitoj izjavi, "propatio kao Kristuš". Po izlasku iz zatvora, na večeri u svoga zeta Đure Maslarde opet je harangirao protiv cara i u početku srpnja 1609. ponovno se je protiv njega vodila istraga u vezi s tim.⁷

Među poznatijim zatvaranim senjskim uskocima je i Andrija Frletić. U vrijeme suđenja braći Vlatkovićima g. 1611./1612. bio je protjeran iz Senja. Zbog sudjelovanja u napadu na mletačku lađu "Venier" u luci grada Paga, g. 1613., bio je zatvoren u Rijeci. Njegova je vrlo poduzetna supruga uspjela da ga se prebaci u Karlovac i da mu se tamo sudi. Bio je zatvoren i u vrijeme Uskočkoga rata (1615. – 1617.) u Pazinu g. 1616. Iz toga je zatvora pobjegao ili mu je možda omogućen bijeg. Budući da je Frletić svoje djelovanje nastavio i nakon sklapanja Madridskog mira g. 1617., g. 1621. Mlečani su na njegovu

⁷ A. MIJATOVIĆ, 1974, 26.

glavu raspisali ucjenu od tisuću dukata, a sljedeće su godine nagradu i povećali. O daljem njegovu životu nije ništa poznato.⁸

Među ranijim Senjanima političkim zatvorenicima posebno se nameće teška zatvorska sudbina Mateše Antuna pl. Kuhačevića iz XVIII. stoljeća. Antun Mateša Kuhačević rođen je 1697. u Senju, a školovanje je pohađao u Senju, Rijeci i u Grazu, gdje je završio filozofiju i pravo. Zatim je završio vojno-tehničku akademiju u Beču. Prvo je u Senju obavljao pravno-vojničke poslove, a nakon toga je zastupao senjsku općinu na carsko-kraljevskom dvoru u Beču. U Ratu za poljsko nasljeđe (1733. – 1735.), između Habsburške Monarhije i Rusije s jedne strane, te Francuske, Španjolske i Sardinije s druge strane, Kuhačević je sudjelovao kao zapovjednik jedne senjske galije u Jadranu. Zatim je bio kraljevski pravni opunomoćenik u senjskoj kapetaniji. G. 1742. postao je vojnim sucem postrojbi iz Primorske krajine, koje su sudjelovale u Ratu za austrijsko nasljeđe (1740. – 1748.) u Bavarskoj. Nakon povratka u Senj, g. 1745. otišao je u mirovinu, ali već sljedeće godine angažirao se je u politici i postao je zastupnikom senjske općine. Osumnjičen da je u vezi s pobunom, koja je g. 1746. izbila u Ogulinskoj pukovniji, Senju, Brinju i okolici zbog ograničavanja krajiških prava i nametanja tuđinskoga njemačkog jezika i drugih novotarija u svakodnevni krajišnički život, Kuhačević je u studenom 1746. u Beču, gdje se je našao u posredničkoj ulozi između Krajišnika i Dvora, uhićen, stavljen u okove i upućen na vojni sud u Karlovcu. Nakon tri godine istrage, Kuhačević je u skupini od 36 optuženika g. 1739. izveden na sud i osuđen na doživotni zatvor, gubitak časnih prava i konfiskaciju imovine i stvari, dok je 13 drugih osuđeno na smrt. Kuhačević je do g. 1756. tamnovao u zloglasnom zatvoru u tvrđavi Spielbergu nad Brnom, a od g. 1756. u Schlossbergu nad Grazem. Pomilovan je, nakon skoro 26 godina tamnovanja, 19. lipnja 1772. na molbu svoje sestre Klare Vudragović. Ne mogući zbog bolesti doći u rodni Senj, umro je u Grazu 7. rujna 1772. U zatvoru je Kuhačević postao "meditativan, ganutljiv, pun poštovanja i nježne ljubavi prema drugima, strpljiv u podnošenju fizičkih i psihičkih patnji, kontemplativan i sav ispunjen idealističkim pogledima i plemenitim težnjama usmjerenim do zanosnog optimizma" (Branko Krmpotić). Kuhačević je u životu bio veliki patnik, između ostaloga majka mu je umrla četrnaesti dan nakon njegova poroda, a i supruga mu je umrla pri porodu u prvoj godini braka g. 1742. Ipak on je u životu bio poseban uzor čovjek i rodoljub, ali i poseban uzor zatvorenik, koji nije očajavao, nego se je u tamnici posvetio književnom radu i tako svojom

⁸ B. KRMPOTIĆ, 1969, 302-304; G. STANOJEVIĆ, 1973, 238, 302, 304; A. MIJATOVIĆ, 1974, 27-30; ISTI, 1983, 147-156.

životnom tragičnošću i književnim stvaralaštvom ovjekovječio svoje ime u hrvatskom narodu.⁹

Nakon zatvorenika iz uskočkoga razdoblja i tamnovanja Mateše Antuna Kuhačevića, među poznatijim političkim progonjenicima Senjanima iz vremena borbe protiv omrznutoga dalmatinsko-hrvatskoga-slavonskoga bana Dragutina Khuen-Héderváryja (1883. – 1903.) nalazi se i Josip Geržanić, rođen g. 1844., pravnik i poznati pravaš, službenik grada Senja, nakon što je otpušten zbog rodoljublja iz državne službe ravnatelj Senjske štedionice, pravaški zastupnik u Hrvatskom saboru za Ivanić Grad u sastavu iz g. 1884. Iz njegova sudjelovanja u Saboru posebno je poznat po udarcu nogom koji je zadao 5. listopada 1885. u sabornici banu Dragutinu Khuen-Héderváryju, kad se je saznalo da je kriomice noću iz Hrvatskoga zemaljskog arhiva dao otpremiti u Budimpeštu arhivsku građu o Zrinskima i Frankapanima. Zbog toga rodoljubivoga čina Geržanić je s dr. Davidom Starčevićem osuđen na gubitak građanskih prava i pet mjeseci zatvora. Kaznu zatvora izdržavali su u Bjelovaru. Na njezino izdržavanje nastupili su 18. prosinca 1885. Pri dolasku u Bjelovar bjelovarsko građanstvo priredilo im je svečan doček, a "domoljubne gospođe grada Bjelovara i ostali patrioti... darovali Gržaniću srebrnu cipelu i štap sa srebrnom drškom u obliku cipele s ugraviranim datumom 5. 10. 1885.". Nakon izlaska iz zatvora, 18. svibnja 1886. zagrebačko građanstvo priredilo im je veličanstven doček. Iako mu je Khuenov režim onemogućio ponovni ulazak u Hrvatski sabor, on je sve do svoje smrti među pravašima uživao velik ugled "čiji je mudar savjet, topla riječ i vruća ljubav prema domovini uvijek triumfirala na pravaškim sastancima i vijećanjima". Umro je nenadano u Gospiću 29. listopada 1907. u posjetu svojoj kćeri Zorici.¹⁰

U XX. stoljeću svakako je velik broj zatvorenika Senjana, koji su se, zbog svojih nacionalnih i socijalnih ideala, od 1918. do g. 1990., našli pod udarom nenarodnih režima u velikosrpskoj monarhističkoj i komunističkoj Jugoslaviji. Naravno, velik je broj Senjana stradao u teškim i općenito zamršenim prilikama koje je hrvatski narod proživio u II. svjetskom ratu. Tako je 27. rujna 1943. sedamnaestero Senjana i Senjkinja strijeljano "negdje u bespućima Krmpota-Pletena". Njih su, nakon što su kapitulirale talijanske postrojbe i partizanske snage ušle u Senj, pripadnici Komande mjesta i OZN-e, kao "najaktivnije i najistaknutije senjske ustaše i simpatizere okupatora," što najvećim dijelom nije imalo nikakve osnove", uhitili iza 14. rujna 1943.,

⁹ M. MAGDIĆ, 1878; 1925, 152; 1974, 324-326; B. KRMPOTIĆ, 1965, 165-172. Tada su o drugim područjima Kuhačevićeva djelovanja govorili: prof. Zlata Derossi, Barbara Kovačević i dr. Dragutin Pavličević.

¹⁰ D. KARLOVIĆ, 1925, 92; I. KOVAČIĆ, 1993, 137-172 (151).

zatvorili ih u zatvor Stari sud, gdje su bili mučeni i ponižavani, a zatim ih je 26. rujna 1943. prijevki partizanski sud osudio na smrt. Strijeljani su nekoliko sati nakon osude, vjerojatno u ranim jutarnjim satima 27. rujna 1943.¹¹

Velik je broj politički nepoćudnih Senjana, u skupinama i pojedinačno, osuđen na smrt i zatvorske kazne, odnosno bio kažnjavan u režimu komunističke Jugoslavije od g. 1945. do g. 1990. U ovoj prigodi ne može se sve spomenuti. Ipak je prijeko potrebno navesti dvije skupine o kojima je pisano u *Senjskom zborniku*. Nakon što su partizanske snage osvojile Senj 9. travnja 1945. komunistička je vlast pristupila uhićenjima svih nepoćudnih ili mogućih protivnika. Tada su pripadnici zloglasne OZN-e uhićivali mnoge Senjane i Senjanke, i Hrvate i Hrvatice iz okolice, zatvarali ih u "Plavu vilu", ispitivali i mučili ih, a utvrđeno je da je tih dana iz Senja i okolice likvidirana 31 osoba.¹² Na montiranom sudskom procesu g. 1948./1949. u Rijeci je suđeno tobožnjoj "križarskoj" skupini koju je činilo osam Senjana i dvije Senjkinje s prvooptuženim Jurom Mandekićem. Mandekić je osuđen na smrt i strijeljan, a ostali su osuđeni na zatvorske kazne od jedne do pet godina. U vraćenim stvarima strijeljanoga Jure Mandekića njegova je obitelj našla pjesmicu od osam kitica koju je namijenio svojoj majci.¹³

Sl. 3. Jure Mandekić (1922. – 1949.)

¹¹ A. GLAVIČIĆ, 1994, 291-304.

¹² A. GLAVIČIĆ, 1996, 259-280.

¹³ A. GLAVIČIĆ, 1995, 349-368.

U ovoj prigodi sjetit ćemo se i povjesničara, književnog kritičara i publicista prof. Branka Krmpotića, suradnika *Senjskog zbornika*. Branko je Krmpotić rođen u Senju 16. kolovoza 1905. Osnovno i srednje školovanje pohađao je u Senju i u Zagrebu, a hrvatski jezik i slavistiku studirao je u Zagrebu i u Pragu. U Pragu je još studirao izvanredno na Visokoj školi političkih znanosti. Vrativši se u domovinu, radio je kao pomoćni bibliotekar u knjižnici JAZU, zatim je predavao u Biskupskoj klasičnoj gimnaziji u Splitu (1935. – 1937.), u gimnaziji "Napredak" u Zagrebu (1938.) i u Pomorsko-trgovačkoj akademiji u Dubrovniku (1939.). Od g. 1941. do 1946. boravio je u Pragu i Bratislavi na raznim dužnostima. Nakon povratka u domovinu g. 1946. bio je zbog prethodnoga političkoga angažiranja osuđen na trogodišnju zatvorsku kaznu. Kaznu je izdržao od 30. travnja 1946. do 30. travnja 1949. Nakon izlaska iz zatvora neko je vrijeme radio honorarno u Leksikografskom zavodu u Zagrebu (1950.). Sljedeće godine postao je profesorom u Srednjoj građevinskoj školi u Rijeci. Od 1952. do 1957. predavao je kao profesor u gimnazijama u Doboju, Gradačcu i Varešu. Očito, tako često mijenjanje zapošljavanja i mjesta upućuje na politički i policijskih pritisak kojem je bio izložen. Od g. 1957. predavao je u gimnaziji u Našicama do umirovljenja. Svagdje gdje je boravio i živio, Branko je Krmpotić djelovao i u okviru tamošnjega općega kulturnog djelovanja. Tako je u Našicama djelovao i u okviru Amaterskoga kazališta, na tamošnjoj radio-postaji držao je predavanja lokalnoga i historiografskoga, uglavnom za onaj kraj pionirskoga značenja. Umro je u Našicama 12. srpnja 1980. od posljedica srčanog udara.

Književnim radom Krmpotić se je počeo baviti još g. 1934. Pisao je o mnogim hrvatskim velikanima općenito, a iz područja srednjovjekovne povijesti Senja napisao je više studija, rasprava i književnih prikaza. Bio je suradnik više dnevnih i povremenih novina i raznih književnih časopisa i godišnjaka, pa i *Senjskog zbornika*. Krmpotić je bio velik erudit i poliglot. Uz hrvatski jezik, govorio je češkim slovačkim i njemačkim jezikom, a vrlo se je dobro služio ruskim, poljskim, engleskim, francuskim, talijanskim, latinskim i grčkim jezikom. Krmpotić je pripadao generaciji intelektualaca koji su na vrlo visokoj razini svjedočili dvadeseto stoljeće. Budući da njegova ostavština nije istražena, a i dokumentacija u vezi s njegovom istragom i zatvorom, ne zna se nešto više o njegovu životu u zatvoru u poslijeratno vrijeme. U svakom slučaju nije bilo lako ni ugodno.¹⁴

¹⁴ F. FRANJKOVIĆ, 1981-1982, 323-324.

Sl. 4. Branko Krmpotić (1905. – 1980.)

Svakako, o zatvorenicima Senjanima i zatvorenicama Senjkinjama i o svima onima, koji su iz političkih razloga, zbog slobode hrvatskoga naroda i zagovaranja općih ljudskih prava bili izloženi raznim progonima i vrlo brutalnom teroru, te u zatvorima izloženi vrlo teškim mučenjima i patnjama svih oblika, moglo bi se više reći. U ovoj prigodi ovo izlaganje neka tek bude podsjećaj na sve te poznate i nepoznate u doslovnom smislu mučenike, koji su zaslužili svako naše poštovanje.

Literatura

- Josip ADAMČEK, Frankopani (knezovi Krčki), *Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture*, Školska knjiga, Zagreb, 1980.
- Stjepan BANOVIĆ, O nekim historičkim licima naših narodnih pjesama, *ZNŽO*, 25/1924.
- Rafo BOGIŠIĆ, Mateša Antun Kuhačević, *Povijest hrvatske književnosti*, Liber – Mladost, Zagreb, 1974.
- Ivo FRANGES, *Povijest hrvatske književnosti*, NZ MH i CZ, Zagreb – Ljubljana, 1987.
- Franjo FRANJKOVIĆ, U spomen profesoru Branku Krmpotiću, *Senjski zbornik*, 9, Senj, 1981-1982.
- Ante GLAVIČIĆ, Jugokomunističke presude Senjanima na insceniranom sudskom procesu Senj-Rijeka 1948.-1949., *Senjski zbornik*, 22, Senj, 1995.
- Ante GLAVIČIĆ, Strijeljani Senjani 22. travnja 1945. u Gornjoj Kozici, *Senjski zbornik*, 23, Senj, 1996.

- Ante GLAVIČIĆ, *Žrtve partizanskog bezumlja i zločina iz Senja i okolice (III./1943.)*, *Senjski zbornik*, 21, Senj, 1994.
- Josip HORVAT, *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, sv. 1, Globus, Zagreb, 1980.
- David KARLOVIĆ, Josip GERŽANIĆ, *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti 925.-1925.*, Zagreb, 1925.
- Nada KLAJČIĆ, Krsto Frankapan Brinjski, *Enciklopedija Jugoslavije*, JLZ "Miroslav Krleža", Zagreb, 1986.
- Vjekoslav KLAJČIĆ, *Povijest Hrvata*, knj. 4, 5, MH, Zagreb, 1980.
- Ivo KOVAČIĆ, Senj u hrvatskom narodnom pokretu godine 1903./4. Uz 90. obljetnicu početka pokreta, *Senjski zbornik*, 20, Senj, 1993.
- Branko KRMPOTIĆ, Mateša Antun pl. Kuhačević, *Senjski zbornik*, 1, Senj, 1965.
- Mile MAGDIĆ, *Život i djelo Senjanina M. A. pl. Kuhačevića*, Senj, 1878.
- Mile MAGDIĆ, Mateša Antun Kuhačević, *Znameniti i zaslužni Hrvati 925.-1925.*, Zagreb, 1925.
- Matija MESIĆ, Hrvati nakon bana Berislavića do muhačke bitke, *Rad JAZU*, sv. 18.
- Matija MESIĆ, Izvod iz razprave "O životu i djelih kneza Krsta Frankapana", *Rad JAZU*, sv. 21.
- Matija MESIĆ, Krsto Frankapan u tuđini, *Rad JAZU*, sv. 13, Zagreb, 1870.
- Anđelko MIJATOVIĆ, *Senjski uskoci u narodnoj pjesmi i povijesti*, NZ MH, Zagreb, 1983.
- Anđelko MIJATOVIĆ, Uskoci i krajišnici. *Narodni junaci u pjesmi i povijesti*, Zagreb, 1974.
- Milutin CIHLAR NEHAJEV, *Vuci*, Matica hrvatska, Zagreb, 1928.
- Gligor STANOJEVIĆ, *Senjski uskoci*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1973.
- Ferdo ŠIŠIĆ, *Pregled povijesti hrvatskog naroda*, MH, Zagreb, 1962.

SOME FAMOUS PEOPLE FROM SENJ WHO WERE PRISONERS

Summary

The author in this text presents the destinies of many people from Senj from the 16th century until after WWII. At the beginning of this article, the author describes the life and suffering of Krsto Frankapan, who was a famous warrior in the service of the Roman-German Emperor Maximilian I Habsburg. In a battle against the Venetians he was wounded and imprisoned in the Doge's Toresseli palace. Also in the prison with him was his wife Apolonia. There are also some other prisoners life stories. The author especially details the personality of Mateša Antun Kovačević from the 18th century who spent his time in prison writing. In the second half of the 19th century Josip Geržanić who fought for Croatian national rights was taken to the prison because he kicked the Croatian Ban Dragutin Khuen-Hèdèrvary who was imposed upon Croatia by the Hungarian government.

In the 20th century, from 1918 to 1990, there were a lot of people from Senj imprisoned because of their struggles for national and social rights. Some of them were even killed. The

author especially talks about a group of people who were condemned at trials conducted between 1948 and 1949 and about Professor Branko Krmpotić, historian and collaborator with the *Senj zbornik* who was imprisoned for three years (1946-1949).

This article describes difficult times through which Croatian people lived during their history.

UNSERE BEKANNTESTE SENJER HÄFTLINGE

Zusammenfassung

Der Verfasser dieses Artikels zeichnet Schicksale einer Reihe Senjer aus Vergangenheit und heutiger Zeit, von der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts bis zum Zeitabschnitt nach dem zweiten Weltkrieg. Am Anfang bearbeitet er das Schicksal von Krsto Frankapan, der als berühmter Krieger dem römisch-deutschen Kaiser Maximilian I. diente. In einem Kampf gegen die Venezianer wurde er blessiert und im Dogenpalast eingekerkert. Im Gefängnis gesellte sich ihm seine Frau Apolonia.

Es reihen sich eins nach dem anderen Schicksale anderer Häftlinge. Der Autor hebt insbesondere die Gestalt des Mateša Antun Kuhačević aus dem 18. Jahrhundert hervor. Er erwähnt auch den Josip Geržanić, der kroatische Nationalrechte befürwortete und in die Haft geriet weil er im kroatischen Parlament mit dem Fuß den aufgedrängten Banus Dragutin Khuen Hédervary gehauen hatte

Im 20. Jahrhundert, von 1918 bis 1990, wurden viele Senjer wegen ihres Kampfes um nationale und soziale Rechte verhaftet, und einige unter ihnen erschossen. Der Autor hebt eine Gruppe hervor, die in einem montierten Prozess 1948/49 verurteilt wurde. Er erwähnt auch den Professor Branko Krmpotić, den bekannten Historiker und Mitarbeiter des *Senjski Zbornik*, der 3 Jahre eingesperrt war (1946 – 1949).

Diese Arbeit zeugt von schweren Gelegenheiten, denen das kroatische Volk in seiner mehrhundertjährigen Geschichte ausgesetzt war.